

يا صاحب القُبَّةِ البِيضاءِ

يا احب القُبَّةِ البِيضاءِ في النَّجفِ
مَنْ زارَ قَبْرَكَ واسْتَشْفى لَدَيْكَ شُفي
زوروا أبا الحَسَنِ الهادي لَعَلَّكُمْ
تُحْظُونَ بالأجرِ والإقبالِ والزُّلفِ
زوروا لِمَنْ تُسْمَعُ النَّجوى لَدِيهِ فَمَنْ
يَزُرُهُ بالقَبْرِ مَلهُوفاً لَدِيهِ كُفي
إِذا وَصَلَ فاحْرِمْ قَبْلَ تَدْخُلِهِ
مُلَبِّياً وإِسْعَ سَعِياً حَوْلَهُ وَطُفِ
حَتَّى إِذا طِفْتَ سَبْعاً حَوْلَ قَبْتِهِ
تَأْمَلِ البابَ تَلْقَى وَجْهَهُ فِقِفِ
وَقُلْ سَلامٌ مِنَ اللَّهِ السَلامِ على
أهلِ السَلامِ وأهلِ العِلْمِ والشَرَفِ

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية
السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م العدد (١٠)

No.:
Date

ديوان الوقف الشيعي/ دائرة البحوث والدراسات

م/ مجلة القبة البيضاء

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته...

اشارة الى كتابكم المرقم ١٣٧٥ بتاريخ ٢٠٢٥/٧/٩، والحاقاً بكتابنا المرقم ب ت ع / ٤ / ٣٠٠٨ في ٢٠٢٤/٣/١٩، والمتضمن استحداث مجلتكم التي تصدر عن دائرتكم المذكوره اعلاه، وبعد الحصول على الرقم المعياري الدولي المطبوع وانشاء موقع الكتروني للمجلة تعتبر الموافقة الواردة في كتابنا اعلاه موافقة نهائية على استحداث المجلة.

...مع وافر التقدير

حسباً

أ.د. لبنى خميس مهدي
المدير العام لدائرة البحث والتطوير
٢٠٢٥/٧ / ٢٠

نسخة منه الى:

- قسم الشؤون العلمية/ شعبة التأليف والترجمة و النشر.... مع الاولييات
- الصادرة

إشارة إلى كتاب وزارة التعليم العالي والبحث العلمي / دائرة البحث والتطوير

المرقم ٥٠٤٩ في ٢٠٢٢/٨/١٤ المعطوف على إعمامهم المرقم ١٨٨٧ في ٢٠١٧/٣/٦

تُعَدّ مجلة القبة البيضاء مجلة علمية رصينة ومعتمدة للترقيات العلمية.

مهند ابراهيم
١٥/ تموز

وزارة التعليم العالي والبحث العلمي - دائرة البحث والتطوير - القصر الأبيض - المجمع التربوي - الطابق السادس

✉ gd@rdd.edu.iq

🌐 Rdd.edu.iq

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية
السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م العدد (١٠)
تصدر عن دائرة البحوث والدراسات في ديوان الوقف الشيعي

المشرف العام

عمار موسى طاهر الموسوي
مدير عام دائرة البحوث والدراسات

التدقيق اللغوي

أ. م. د. علي عبد الوهاب عباس
التخصص / اللغة والنحو
الجامعة المستنصرية / كلية التربية الأساسية
الترجمة

أ. م. د. رافد سامي مجيد
التخصص / لغة إنكليزية
جامعة الإمام الصادق (عليه السلام) كلية الآداب

رئيس التحرير

أ. د. سامي حمود الحاج جاسم
التخصص / تاريخ إسلامي
الجامعة المستنصرية / كلية التربية

مدير التحرير

حسين علي محمد حسن
التخصص / لغة عربية وآدابها
دائرة البحوث والدراسات / ديوان الوقف الشيعي

هيئة التحرير

أ. د. علي عبد كنو
التخصص / علوم قرآن / تفسير
جامعة ديالى / كلية العلوم الإسلامية
أ. د. علي عطية شرقي
التخصص / تاريخ إسلامي
جامعة بغداد / كلية التربية ابن رشد
أ. م. د. عقيل عباس الريكان
التخصص / علوم قرآن تفسير
الجامعة المستنصرية / كلية التربية الأساسية
أ. م. د. أحمد عبد خضير
التخصص / فلسفة
الجامعة المستنصرية / كلية الآداب
م. د. نوزاد صفر بخش
التخصص / أصول الدين
جامعة بغداد / كلية العلوم الإسلامية
أ. م. د. طارق عودة مري
التخصص / تاريخ إسلامي
جامعة بغداد / كلية العلوم الإسلامية

هيئة التحرير من خارج العراق

أ. د. مها خير بك ناصر
الجامعة اللبنانية / لبنان / لغة عربية.. لغة
أ. د. محمد خاقاني
جامعة اصفهان / إيران / لغة عربية.. لغة
أ. د. خولة خمري
جامعة محمد الشريف / الجزائر / حضارة وآديان.. أديان
أ. د. نور الدين أبو لحية
جامعة باتنة / كلية العلوم الإسلامية / الجزائر
علوم قرآن / تفسير

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية
السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م العدد (١٠)
تصدر عن دائرة البحوث والدراسات في ديوان الوقف الشيعي

العنوان الموقعي

مجلة القبة البيضاء
جمهورية العراق
بغداد / باب المعظم
مقابل وزارة الصحة
دائرة البحوث والدراسات

الاتصالات

مدير التحرير

٠٧٧٣٩١٨٣٧٦١

صندوق البريد / ٣٣٠٠١

الرقم المعياري الدولي

ISSN3005_5830

رقم الإيداع

في دار الكتب والوثائق (١١٢٧)

لسنة ٢٠٢٣

البريد الإلكتروني

إيميل

off_research@sed.gov.iq

IRAQI
Academic Scientific Journals

الرقم المعياري الدولي
(3005-5830)

دليل المؤلف.....

- ١- إن يتسم البحث بالأصالة والجدة والقيمة العلمية والمعرفية الكبيرة وسلامة اللغة ودقة التوثيق.
- ٢- إن تحتوي الصفحة الأولى من البحث على:
 - أ. عنوان البحث باللغة العربية .
 - ب . اسم الباحث باللغة العربية . ودرجته العلمية وشهادته.
 - ت . بريد الباحث الإلكتروني.
 - ث . ملخصان أحدهما باللغة العربية والآخر باللغة الإنكليزية.
 - ج . تدرج مفاتيح الكلمات باللغة العربية بعد الملخص العربي.
- ٣- أن يكون مطبوعاً على الحاسوب بنظام (office Word) (٢٠٠٧ أو ٢٠١٠) وعلى قرص ليزري مدمج (CD) على شكل ملف واحد فقط (أي لا يُجزأ البحث بأكثر من ملف على القرص) وتُرَوَّد هيئة التحرير بثلاث نسخ ورقية وتوضع الرسوم أو الأشكال، إن وُجِدَت، في مكانها من البحث، على أن تكونَ صالحةً من الناحية الفنية للطباعة.
- ٤- أن لا يزيدَ عدد صفحات البحث على (٢٥) خمس وعشرين صفحة من الحجم (A4).
- ٥ . يلتزم الباحث في ترتيب وتنسيق المصادر على الصغية APA
- ٦- أن يلتزم الباحث بدفع أجور النشر المحددة البالغة (٧٥,٠٠٠) خمسة وسبعين الف دينار عراقي، أو ما يعادلها بالعملات الأجنبية.
- ٧- أن يكونَ البحثُ خالياً من الأخطاء اللغوية والنحوية والإملائية.
- ٨- أن يلتزم الباحث بالخطوط وأحجامها على النحو الآتي:
 - أ. اللغة العربية: نوع الخط (Arabic Simplified) وحجم الخط (١٤) للمتن.
 - ب . اللغة الإنكليزية: نوع الخط (Times New Roman) عناوين البحث (١٦) . والملخصات (١٢) . أما فقرات البحث الأخرى؛ فيحجم (١٤) .
- ٩- أن تكونَ هوامش البحث بالنظام التلقائي (تعليقات ختامية) في نهاية البحث . بحجم ١٢ .
- ١٠- تكون مسافة الحواشي الجانبية (٢,٥٤) سم والمسافة بين الأسطر (١) .
- ١١- في حال استعمال برنامج مصحف المدينة للآيات القرآنية يتحمل الباحث ظهور هذه الآيات المباركة بالشكل الصحيح من عدمه، لذا يفضل النسخ من المصحف الإلكتروني المتوافر على شبكة الانترنت.
- ١٢- يبلغ الباحث بقرار صلاحية النشر أو عدمها في مدّة لا تتجاوز شهرين من تاريخ وصوله إلى هيئة التحرير .
- ١٣- يلتزم الباحث بإجراء تعديلات المحكّمين على بحثه وفق التقارير المرسلّة إليه وموافاة المجلة بنسخة معدّلة في مدّة لا تتجاوز (١٥) خمسة عشر يوماً.
- ١٤- لا يحق للباحث المطالبة بمتطلبات البحث كافة بعد مرور سنة من تاريخ النشر .
- ١٥- لا تعاد البحوث الى أصحابها سواء قبلت أم لم تقبل.
- ١٦- دمج مصادر البحث وهوامشه في عنوان واحد يكون في نهاية البحث، مع كتابة معلومات المصدر عندما يرد لأول مرة.
- ١٧- يخضع البحث للتقويم السري من ثلاثة خبراء لبيان صلاحيته للنشر .
- ١٨- يشترط على طلبة الدراسات العليا فضلاً عن الشروط السابقة جلب ما يثبت موافقة الاستاذ المشرف على البحث وفق النموذج المعتمد في المجلة.
- ١٩- يحصل الباحث على مستل واحد لبحثه، ونسخة من المجلة، وإذا رغب في الحصول على نسخة أخرى فعليه شراؤها بسعر (١٥) الف دينار.
- ٢٠- تعبر الأبحاث المنشورة في المجلة عن آراء أصحابها لا عن رأي المجلة.
- ٢١- ترسل البحوث على العنوان الآتي: (بغداد - شارع فلسطين المركز الوطني لعلوم القرآن)
- أو البريد الإلكتروني: (off_research@sed.gov.iq) بعد دفع الأجور في الحساب المصرفي العائد إلى الدائرة.
- ٢٢- لا تلتزم المجلة بنشر البحوث التي تُخلُ بشرط من هذه الشروط .

مَجَلَّةُ اَلْاَسْاَبِيَّةِ اَلْاَجْتِمَاعِيَّةِ فَصْلِيَّةٌ تَصَدَّرُ عَنْ دَائِرَةِ الْبُحُوْثِ وَالذَّرَاسَاتِ فِي ذِيْوَانَ الْوَقْتِ الشَّيْبَانِي
محتوى العدد (١٠) شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٥ م المجلد الخامس

ت	عنوانات البحوث	اسم الباحث	ص
١	واقع المرأة المسلمة بين المرجعية الدينية والعمولة مقارنة سوسيلوجية	م.د. فاطمة عبد الزهرة عبد الجليل	٨
٢	أثر اسلوب القصد المعاكس في خفض الاحباط الوجودي لدى طلبة الجامعة	أ.م.د. وفاء شاكر عبد الكريم	٢٤
٣	الحقوق والالتزامات في المنطقة الاقتصادية الخالصة في ظل اتفاقية الامم المتحدة ١٩٨٢	م.د. علي عبد مسلم صاحب م.م. رافع عبد الجبار نوشي	٤٢
٤	تقويم مستوى رضا العملاء عن خدمات بلدية الشعلة	م.د. سعد عبد اللطيف صالح	٧٢
٥	منهج أهل البيت (عليهم السلام) في الوسطية والاعتدال «دراسة في توازن قوى النفس الثلاث»	محمد شمال شراد أ.م.د. رافع محمد جواد	٨٤
٦	أسماء الفواكة والخضروات في لکنات أو ألحان مركز مدينة كركوك التركمانية	م.د. جاسم زين العابدين جاسم	٩٦
٧	الاستشراق الإعلامي المعاصر ودوره في تشكيل وعي الشباب إتجاه الهوية والدين: دراسة تاريخية	م.د. خضر صلاح مهدي	١١٨
٨	سيمبولوجيا الخطاب الشعري عند دعبل الخزاعي قراءة في الأساق الرمزية والسياسية	م.د. صلاح راهي إبراهيم	١٣٠
٩	دور نابليون بونابرت الأول العسكري في الثورة الفرنسية «١٧٦٩ - ١٧٩٧»	م.د. عماد كاطع خضير عباس	١٤٨
١٠	فاعلية نموذج TWA في اكتساب المفاهيم التاريخية لدى طلاب الصف السادس الاعدادي	م.د. فراس زيون شلش	١٦٤
١١	واقع أصحاب الديانات الوضعية قبل الغزو المغولي لبغداد وموقفهم منه	م.د. حاتم خلف نجم	١٨٠
١٢	أثر استخدام الرحلات الميدانية في تدريس الجغرافية وترسيخ المعلومة لطلاب المرحلة المتوسطة	م.م. سناء بلاسم محمد رسن	١٩٤
١٣	ضغوط العمل وتأثيرها في الاداء الوظيفي «دراسة استطلاعية لعينة من الشركات السياحية»	م.م. اميرة حمود حسن م.م. نبراس عبد الحسن فيحان م.م. صفا محمد ساجد إبراهيم	٢١٠
١٤	قصص النساء والخلاص من الآخر في سرد العصور المتأخرة	م.م. أماني حبيب يحيى أ.د. ناجح سالم موسى	٢٢٨
١٥	الرصد الصوتي عند زكريا الأنصاري في كتابه أسنى المطالب في شرح روض الطالب «الابدال والاعلال أنموذجاً»	م.م. جنان سامي عبيد أ.د. عبد الله حميد حسين	٢٤٠
١٦	أثر استراتيجية النوافذ الأربع المتحركة المقترحة في تنمية نوايا السلوك البيئي لدى طالبات الصف الأول متوسط	م.م. سحى عبد الكاظم عبد العالي	٢٥٨
١٧	حماية المستهلك بين متطلبات السوق الحرة والضمانات القانونية في القانون المدني	م.م. صفاء عامر يوسف	٢٧٤
١٨	جدلية الموت والحياة في رواية واترفون	م.م. عهود جبار عبد الله	٢٩٤
١٩	التعليم في العصر العباسي، مؤسساته، ومناهجه، وأثره الحضاري	م.م. احمد عبد الكاظم محمد	٣١٨
٢٠	آيات الدفع في القرآن الكريم دراسة موضوعية	م.م. هند عامر فاضل	٣٢٨
٢١	Historical Impact of Modern Technology on Actors' Performance in English Theatre	researcher Hussein Mezher Jasim	٣٣٨
٢٢	الوصايا النبوية وأثرها في المجتمع الإسلامي	الباحثة: زهراء أحمد حسين	٣٦٨
٢٣	الاعلام وصناعة الرأي العام حول النفط	الباحث: عدي علي صغير	٣٧٨
٢٤	دور شعبة التعليم عن بُعد في دعم التعليم الإلكتروني في مدارس تربية بغداد الكرخ الثالثة	الباحث: علي حسن هادي	٣٩٢
٢٥	دور المرأة في بناء الأسرة من خلال المنهج القرآني للسيدة الزهراء (عليها السلام) أنموذجاً	م.د. عمر زهير علي	٤٠٠
٢٦	العرف العشائري في الفقه الاسلامي (الترويج القسري إنموذجاً)	م.م. أسراء مهند كامل	٤١٢

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية العدد (١٠) المجلد الخامس
السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

أسماء الفواكِ والخُضروات
في لکنات أو ألحان مرکز مدينة کرکوک التُّرکمانیَّة

م. د. جاسم زین العابدین جاسم
جامعة کرکوک/ كلية التربية للعلوم الإنسانية

ABSTRACT

The origins of the Iraqi Turkmens can be traced back to the Oghuz, who have lived around Ötüken in Mongolia since the mid-seventh century at the latest. Information about the Oghuz in the Ötüken region in Chinese sources dates back to the pre-Christian era. After the era of Christianity, they (the Oghuz) participated in the establishment of the Gokturk State. After the collapse of the Gokturk State, the Oghuz maintained their presence in various regions of Turkestan. Consequently, after the Oghuz converted to Islam, their warlike nature attracted the attention of the Umayyad State's command. Consequently, a large group of them was settled in Basra. These Oghuz settled in Iraq during the Umayyad period, and their migrations continued uninterrupted during the Abbasid period. They reached their peak during the Seljuk, Akkoyunlu, and Karakoyunlu periods. Indeed, the Iraqi Turkmens acquired their ethnic identity during the rule of the Akkoyunlu and Karakoyunlu states. Their settlement areas extend from the Tel fer district on the Turkish border to the Mendeli district on the Iranian border. Both the "y" and "w" Turkmen main dialect groups are spoken in this vast region. The central Kirkuk dialects are included in the "w" group. All of these dialects are included within the Azerbaijani dialects of the Southwestern Oghuz Group. Today, in addition to Iraqi Turkmen dialects, the central Kirkuk dialects (Musalla, Kasaphane, Korya) contain numerous fruit and vegetable names. These vegetable and fruit names constitute the vocabulary of the Iraqi Turkmen dialects. These fruit and vegetable names constitute the vocabulary of Iraqi Turkmen dialects. However, no comprehensive study has been conducted to date on either fruit or vegetable names. We believe that such a study would not only contribute to the Iraqi Turkmen dialects from a dialectological perspective. It would also contribute to future studies on the dialects that exist within the Southwestern Oghuz Group, to which these dialects belong, along with their main dialects or languages.

Key Words: Turkmens, Kirkuk Central Dialects, Vegetable and Fruit Names

المستخلص

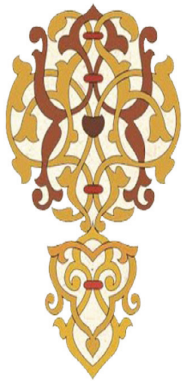
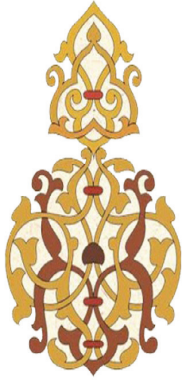
تمتدُّ الجذور التاريخية لتُرْكْمَانِ العراق، إلى قبائل أوغوز، التي كانت تقطنُ في القرن السابع الميلادي، أراضي أوتوكان الواقعة في جمهورية منغوليا الحالية، وهي منطقة تاريخية قطنها الأوغوز ما قبل الميلاد، حسب مصادر الصين التاريخية. الأوغوز ساهموا في قيام إمبراطورية كوك تورك، وبعد سقوطها، انتشروا في ربوع تُركستان، الأوغوز وبعد اعتناقهم للدين الإسلامي، أسكن الأمويين مجموعة كبيرة منهم في مدينة البصرة، للاستفادة من فُدراتهم العسكرية، وأستمر هجرتهم من آسيا الوسطى/تُرْكستان إلى العراق في العهد العباسي أيضاً، فوصل قوافل الحجارة إلى ذروتها في العهد السلجوقي، ومع بسط الدولتين التُركمانيتين دولة الخروف الأبيض، ودولة الخروف الأسود، سيطرتهما على ربوع المنطقة، تمكّن التُركمان من كسب هويتهم التُركمانية، لكون الدولتين في المصادر العربية والاسلامية بدأت تدوّن على انهما دول تُركمانية، اللكنات أو الالحان التُركمانية التي يتحدث بها تُركمان العراق، بدءاً من مدينة موصل على الحدود العراقية التركية، وحتى قضاء مندلي على تخوم الحدود العراقية الايرانية، وفي مناطق اخرى مُتفرقة من العراق، تنقسم إلى قسمين رئيسيين، الأول تجمع بين ثنائيا اللكنات أو الالحان التُركمانية تحت أسم مجموعة (و)، والثانية تجمع بين ثنائيا مجموعة (ي). اللكنات أو الالحان التُركمانية لمركز مدينة كركوك تحتل مكانة مهمة بين اللكنات أو الالحان التُركمانية العراقية الأخرى. وتدرج ضمن مجموعة (و)، وعلية اليوم، وفي الدراسات اللغوية توضع اللكنات أو الالحان التُركمانية العراقية، ومعها لكنات أو الالحان التُركمانية لمركز مدينة كركوك مُتجمعة، ضمن دائرة الكنات أو الالحان التي تنتمي إلى اللغة الأذربيجانية، ضمن مجموعة اللغات الجنوبية الغربية التركية (لغات أوغوز)، واليوم تُستخدم في لكنات أو الالحان التُركمانية لمركز مدينة كركوك - التي رُسمت حدودها اللغوية والأثني للأحياء المصلى وقصبخانة وقورية - كلمات عدّة تُشير إلى الفاكهة والخضار، هذه الكلمات لها دلالات وعمق تاريخي، لأنها تعكسُ الخزين اللغوي ليس للكنات أو الالحان التُركمانية لمركز مدينة كركوك فحسب، بل تعكسُ الخزين اللغوي لعموم الكنات أو الالحان التُركمانية العراقية الأخرى، واقولها بحُرقة، لا توجد دراسة شاملة تشير إلى هذه الكلمات أو المصطلحات، وفي حال الاقدام على مثل هذه الدراسة، ستكونُ ذي فائدة ليس على صعيد دراسات الكنات أو الالحان التُركمانية فقط، بل تعددها إلى اللغات المنضوية تحت قُبة اللغات التركية الغربية والخاصة وكناتها.

الكلمات المفتاحية: التُركمان، لكنات أو ألمان مركز مدينة كركوك التُركمانية، أسماء الفواكهة والخضروات

1. Giriş

Irak Türkmenlerinin kökeni en geç VII. Yüzyıl ortalarından beri Moğolistan'da Ötüken çevresinde yaşayan Oğuzlara götürebilmekteyiz (Şalbayev, 2000: 5-6) Çin kaynaklarında Ötüken bölgesindeki Oğuzlar hakkında verilen bilgiler milattan önceki dönemlere kadar gitmektedir. M.Ö. 104-91 yılları arasında yazılan Sihih Chi (tarihname)'nin 101 bölümünde M.Ö. II. yüzyılda şimdiki Kansu eyaletinin kuzey doğusu, Altay dağlarının güney doğusu ve Tanrı dağlarının doğusunda "Wu Chien" ya da "Hu Chieh" adlı kabilelerin yaşadığından söz

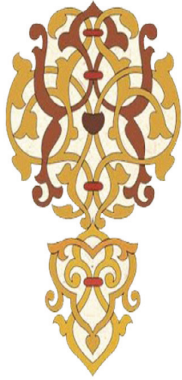

edilmektedir. Bu “Wu Chien” ya da “Hu Chieh” sözünün “Oğuz” adının Çin’ce karşılığı olduğu söylenmektedir. Daha sonra Gök Türk devletinin ilk ortaya çıkış devrinde, yani adı “Aşina” olan eski bir Türk hükümdarının 500 aileden (çadır halkından) oluşan bir toplulukla Altay dağları civarına gelip yerleştiğinde, buralarda eski Hunlardan türeyen Türk dilini de konuşan kabileler yaşamakta idiler. Buradaki yerli Türk toplulukları ise kabileler birliği (Oğuz) h line gelmişlerdir. 30 Şehzade Aşina ve onun ordusu bunlarla bir süre sonra kaynaşarak ve bu Türk soylu toplulukların yardımı ile Gök Türk devletini kurmuşlardır. V. Barthold’un “Gök Türk Hakanlarının Dokuz Oğuzlardan çıktığı görüşü eski Aşina ailesinin bu Oğuz bölümü ile ilgisini ispat etmeyi gerektirir ise de, VI-VII yüzyıl Türk topluluğunun doğrudan doğruya Oğuz’ların bu grubundan oluştuğu, Çin kaynaklarınca açıklanmaktadır. (Şalbayev, 2000: 5-6) Oğuz anlamı hakkında çeşitli görüşler öne sürülmüş ise de, bugün genellikle, vaktiyle J. Nemeth tarafından öne sürülen ve “boy-lar” anlamına geldiği şeklinde açıklanan fikir kabul edilmektedir. Buna göre “Ok kelimesi boy manasında Ok + u + z = boylar şeklinde dönüşmüştür. (Gündüz, 2019: 3-4) Kök Türk Devleti yıkıldıktan sonra da Oğuzlar varlıklarını Türkistan’ın çeşitli bölgelerinde sürdürmüşlerdir. (Korkmaz, 1994:9) Dolayısıyla Oğuzlar Müslüman olduktan sonra, cengev rlıkları Emev Devletinin komuta kademesinin dikkatini çekmiştir. Bu sebepten dolayı bunlardan büyük bir grubu Basra şehrine yerleştirmişlerdir. (Aydoğan, 2012:31) Irak topraklarına Oğuzların göçü Abbas döneminde doruk noktalara gelmiştir. Nitekim bu dönemde Irak’ta Oğuzlardan müteşekkil olan Hasa Ordusu’na Etr k (= Türkler) adı verilmiştir. Daha sonraları onlara Etr ku Bağdat (= Bağdat Türkleri) da denilmiştir. (Sümer, 1977: 758) Bu da büyük ihtimalle Oğuzların yanı sıra başka Türk gurplarının da Hasa Ordusu’nda yer almalarından kaynaklanmaktadır. Buna karşın bu dönemde “Oğuz” kelimesinden de bahsedilmiştir. (Mesûd , 2004:230) XI. Yüzyılda Büyük Selçuklu Devletinin kuruluşu Irak Türkmenleri tarihinde bir dönüm noktasıdır. Çünkü bu dönemde Selçukluların

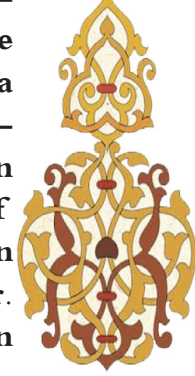
Batı'ya yaptıkları göç ve fetihler sayesinde (Tekin, 2012:73) Oğuz nüfusu Azerbaycan, Irak ve devrin büyük kültür merkezlerinden birisi olan Bağdat'a kadar bölgede kök salmışlardır. Artık Oğuzlar sadece Basra ve Vasıt gibi şehirlerde değil de, Musul'dan Bağdat'a ve oradan da bugünkü Irak-İran sınırına dek bölgelerde yerleşmişlerdir. Bu dönemin başka bir önemi de, Irak'taki Oğuzlar "Türkmen" olarak anılmaya başlanmışlardır. (Sümer,1977:761) Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri döneminde de "Türkmen" kelimesi resmiyet kazanmıştır. Nitekim bu iki devlet Arap kaynaklarında Türkmen Akkyounlu Devleti (دولة الخروف) ve Türkmen Karakoyunlu Devleti (دولة الخروف الأبيض التركمانية) şeklinde geçmektedir. Bu tarihten itibaren etniğe dayalı Türkmen kelimesi Irak'taki Türkmenlerin ortak bir kimliği haline gelmiştir. Dolayısıyla Irak'ta yaşayan Türkmenler hiçbir zaman "Türk" olduklarını inkar etmemişlerdir. "Kazak" ve "Kırgız" gibi Türk ırkının bir etniği olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla son zamanlarda, "Türkmen" kelimesinin, 1959'dan sonra, Irak'ta yaşayan Türkleri Türkiye'deki Türklerden ayırmak için kullanıldığı ifade edilen tezler temelsizdir. Nitekim bu tezleri ileri sürenlere, en güzel cevap Lozan Konferansı sırasında İsmet Paşa tatafindan verilmiştir. Lozan Konferansı sıralarında İngiliz heyeti tarafından Irak'taki Türkleri "Türkmen" olarak tanımlamışlardır. O zaman Türk heyeti başkanı olan İsmet Paşa "Türkmen" ve "Türk"ün eş anlamlı olduğunu, hatta bu anlamda Türkiye Türklerinin de "Türkmen" olduklarını söyleyerek sonuçta bunun bir politik manevra ve malzeme konusu yapılmayacağını ileri sürmüşlerdir. (Hürriyet, 2 Ağustos 1991) Böylece "Türk" ve "Türkmen" ayrımı yapanların tezi daha o tarihte çürümüştür. Günümüzde Hazar Denizi'nin ve Güney ve Kuzey Azerbaycan, Türkmenistan, Irak, Suriye, Balkanlar, Adalar ve Anadolu coğrafyasında kullanılan Türkçe Oğuz Türkçesi olarak bilinmektedir. Bilimsel literatürde "Güneybatı" Oğuz grubu olarak da adlandırılmaktadır. Bu grupta dört lehçe yer almaktadır. Bunlardan ilki; Türkmencedir. Diğerleri ise; Azerbaycan, Türkiye ve Gagavuz lehçe veya dillerdir. (Odacı, 2008:37) Irak Türkmen ağızları günümüzde Türkiye Türkçesi

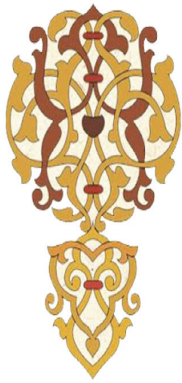
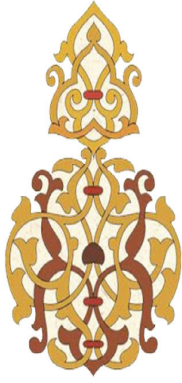
ağızları dairesi içersine değil de, Azerbaycan ağızları içersinde yer almaktadır. (Ercilasun, 1985: 221–222) Bu ağızlar sözvarlığı çok zengindir. Buna karşın bugüne kadar üzerinde detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Hiç şüphe yok ki, bir dilin sahip olduğu kelime hazinesinin, o dili konuşan toplumun madd ve manev kültürüne, yaşam tarzına ve düşünce yapısına dair önemli ipuçları verdiğini söylememiz mümkündür. (Akçam,2024: 10–11) Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra Kerkük ve benzeri şehirlerde yaşayan Türkmenler, ağızlarında yabancı unsurlara muhafaza etmişlerdir. Yani Arapça ve Farsça gibi dillerin etkisi görülse de, (Khairullah, 2019: 453) bu etkinin akrabalık adlarına serayet etmemesi, umut vericidir. Dolayısıyla meyva ve sebze adları sözvarlığının önemli öğelerinden sayılmaktadır. (Erdem, 2009: 82) Burada kullanılan kavramlar Irak Türkmenlerinin doğaya verdikleri önemden kaynaklanmaktadır. İnsanoğlu doğayla iç içe yaşaması sonucu bitkileri tanıdıktan sonra onları ihtiyacına göre kullanmak ve adlandırma yoluna gitmişlerdir. Bu adlandırmalar yapılırken başlıca organ adlarından, hayvan adlarından sayılardan çeşitli hastalık adlarından eşya adlarından yararlanmışlardır. Bilim dünyasında, bitki, meyve ve sebzelerin adlandırılması için, uluslararası dil olarak Latince kabul edilmektedir. Böylece her tür bir Latince ada sahiptir. Ve bu Latince ad aracılığıyla dilleri veya lehçeleri farklı olan kimseler hangi sebzeden, meyveden ve bitkiden bahsettikleri konusunda kesin olarak anlaşılmaktadır. (Teke, 2015: 1–3) Bahsi geçen ölçüt aynı kökten gelen diller veya lehçeler ve bunların çatısı altında varlığını sürdüren ağızlar için geçerli sayılmamaktadır. Çünkü bu kavramlar sonradan kazanılan bilimsel kavramlar değildir. Tarihsel süreç içersinde ağızlara yerleşmiş durumdadır. Dolayısıyla Kerkük merkez ağızlarında kullanılan meyva ve sebze adlarının tespiti, sadece Kerkük merkez ağızlarıyla Irak Türkmen ağızlarına katkıda bulunmayacaktır, aynı zamanda Güneybatı Oğuz Grubu içinde yer alan Lehçe veya dil ve bunların çatısı altındaki ağızlara da katkısı olacaktır.

2. Kerkük Merkez Ağızlarının Diyalektoloji Sınırlıkları

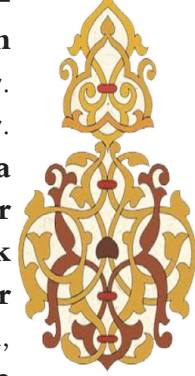
Hasa Çayı Kerkük şehrinin göbeğinde geçen önemli nehirli-

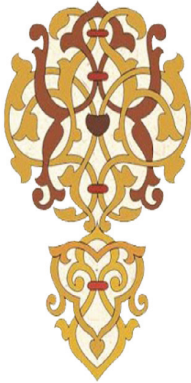
erden biridir. Kerkük halkı bu nehre Hasa Suyu adını da vermektedirler. Hasa Çayı Kerkük şehrini merkez olarak, ikiye ayırmaktadır. Bunlardan ilki, Eski (Büyük) Yaka iken, Korya (Küçük) Yakası da şehrin ikinci önemli bölümünü teşkil etmektedir. Konumuz gereğince, her iki yakada yer alan Türkmen semtleri üzerinde duracağız. Çünkü bu semtler eski coğrafikoumları itibarıyla Kerkük şehir merkezindeki Türkmen ağızlarını oluşturmaktadır. Bu ağızlardan birisi “Musall” ağızıdır. Musalla ağızı Musalla semtinde yaşayan Türkmenler tarafından konuşulmaktadır. Dolayısıyla bu semtin kuruluş tarihi üzerinde durmamızda fayda vardır. Kerkük şehir tarihinden anlaşılıyor ki, Kerkük şehri uzun yıllar sadece Kerkük Kalesi’nden ibaret kalmıştır. (Hâmî, 1993: 3) Kanuni Sultan Süleyman’ın 1534 yılındaki Irakıyın Seferi üzerine Matrakçı Nasuh’un çizdiği Kerkük şehir minyatürü de, dediklerimizi katıtlamaktadır. (Nakip, 2007: 88) Ayrıca, Türkiye Tapu – Kadastro Genel Müdütlüğü’nün eski kayıtlarına göre, 1548 yılında Kerkük Nahiyesi’ne (Nahiye Kerkük Kalesi’nden ibaret idi) bağılı toplam “53” köyün 8’inde 100 haneden fazla nüfus bulunmaktadır. Bu köylerden 3’nün ise; 200’ün üzerinde nüfusa sahip olmasıdır. Buna karşın merkezde (Kale’de) 342 hane bulunduğu aktarılmaktadır. Kale’de ik met eden Müslüman ve Hıristıyanların tamamı Türkmenler’dir. Bunlardan başka Kerkük Kalesi’nde Yahud grupları da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Kerkük Kalesi’nde nüfusun artmasıyla birlikte, ardından da Kale’nin surları Osmanlılar tarafından tahkim edilmesi üzerine, Kale’nin nüfusunda bir hareketlilik yaşanmıştır. Kale’nin Türkmen ve Yahud sakinleri Kale civarında kendilerine özgü yeni semtlerin çekirdeğini atmışlardır. Dolayısıyla buradaki ticaret merkezleri ve bunlara bitişik Piryadi, Bulak ve Avçı Mahalleri de kurulmuştur. Daha sonra bu mahallere Çukur ve Musalla Mahalleri de eklenmiştir. (Saatçi, 2007: 48). Çay Mahallesi de zaman dilimi içersinde bu mahallerin bir paçası h line gelmiştir. Bahsi geçen mahallerin tamamı günümüzde “Muslla Semti” adı altında varlığını sürdürmektedir. Türkmenler Yahudilerle birlikte Musalla Mezarlığı’nın hem karşısında yer alan

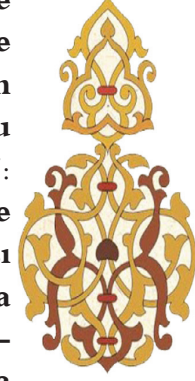
Araplar Mahallesinde yer almışlardır. Diğerleri ise; Piryadi Mahallesi tercihi etmişlerdir. Ancak 1948 yılında ve sonrasında Araplar ile İsraililer arasında meydana gelen savaşlar yüzünden, bölgedeki Yahudilerin tamamı Filistin topraklarına göç etmişlerdir. Günümüzde Musalla semti tam bir Türkmen semtidir. Musalla Semti dışı kapalı olduğu için, burada Türkmen ağızlarının etnik tabakalaşmasına rastlanamaz. Kerkük şehir merkezinin ikinci ağızını oluşturan semte gelince, hiç kuşkusuz ki, Kasaphane ağızıdır. Bu semtte yapılaşma 50'li yıllardan itibaren başlamış ve 70'li yıllarda da tamamlanmıştır. Kasaphane arazisinin asıl sahibi, Molla Hassûn ailesidir. Molla Hassûn, kendine babadan miras yoluyla kalan arazileri, parsalleyerek, Türkmenlere satmışlardır. Bunun üzerine bugünkü Musalla Konut Evlerin hemen karşısında yer alan Eski Kasaphane sakinleri yeni inşa edilen Yeni Kasaphane'ye taşınmışlardır. Bunlara diğer Türkmen bölgelerinden yeni sakinler eklenince, Kasaphane hâlis bir Türkmen semti hâline gelmiştir. Dolayısıyla Kasaphane semtinin büyümesini hazmedemeyen Baas Partisi, Filistin topraklarında uyguladığı iskân politikasının bir benzerini de burada uygulamaya başlamışlardır. Kasaphane ile Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı el-Şorca Semti arasında Saddam Konut Evleri inşa edilirken, Kasaphane ile Musalla arasında da Musalla Konut Evleri inşa edilmiştir. bu doğrultuda, semtin güneye doğru büyümesini de engellemek için, el-Mendûde (Nur el-Evvel) ve el-Urûbe (Nur el-Sani) Semtlerini inşa etmişlerdir. Buraya Kerkük'e bağlı el Havce İlçesi başta olmak üzere, Diyale şehrinden de birçok Arap aşiret mensubunu getirmişlerdir. Bu semtlerdeki Araplar zaman dilimi içerisinde, Kasaphane'ye de nüfuz etmişlerdir. Böylece semtte, Cuburî, Cireysî, Duleymî, Nuaymî, Zintarî, Ruceyb ve İshk gibi Arap aşiret mensupları da yerleşmişlerdir. 80'li yıllara gelindiğinde, Baas Partisi, el-Vil de Köprüsü'nün yapımı bühane ederek, yüzlerce Türkmen evini yıkarak sakinlerini de başka yerlere taşınmalarını neden olmuştur. Böylece bahsi geçen köprü Kasaphane Semti ile Arap semtleri arasında bir hançer olarak saplanmış. Kasaphane semtinde bütün Türkmen bölgelerinden insanlara

rastlamak mümkündür. Dolayısıyla bu semt Musalla semtinden farklı olarak, dışı kapalı olmadığı için, burada Türkmen ağzlarının etnik tabakalaşmasına rastlamak mümkündür. Kerkük şehir merkezinin üçüncü Türkmen ağzı Korya ağzıdır. Dolayısıyla Korya Kerkük'ün Büyük Yakasını da oluşturmaktadır. Korya, İlhanlı döneminde, "Oryateli"nin bir parçası olmuştur. Oryatlar, Musul bölgesinden Kerkük'e dek geniş bir coğraf bölgede yerleşmişlerdir. Yaptığımız çalışmalar sonucunda, Oryatların bir kısmı Kerkük Kalesi'ne yerleşirken, öteki Oryatlar ise; Korya Ovası'na yerleşmişlerdir. İşte Korya'nın çekirdiği bunlar tarafından atılmış ve adı da Oryatlara nispet edilmiştir. Oryatların bir zaman dilimi içersinde bölgeyi terk edip Mısır'a yelken açsalar da, geriye kalanlar Hıristiyanlıktan İslamiyet geçiş yapmışlardır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus vardır; günümüzde Korya Semti'nde Asur ler, Ermen ler ve Süryan ler de yaşamaktadır. Korya Yakası'nda kendilerine özgü "Almaz" Semti'nde oturmaktadırlar.- 2003 sonrasında bunların birçoğu "Şirew" Semti'nde kendilerine özgü bir mahalleye taşınmışlardır. Osmanlı Döneminde, 1881 – 1883 Genel Nüfus sayımında, Musul Vilayeti'nin Kerkük şehrinde "2" Rum ve "243" Katolik'ten bahsedilmektedir. Buna karşılık, 1895 nüfus sayımında, Rumlardan bahsedilmeyenken, Katoliklerin sayısını "1117" olarak gösterilmektedir. Bu nüfus sayımlarında en çok dikkatimizi çeken konulardan birisi de Kerkük'te başka Hıristiyan gruplardan bahsedilmemesidir. Bahsedilmeyen gruplar, daha önce Kerkük şehrinde var oldukları lanse edilen Ermen ler, Asur ler ve Keldan ler'dir. İngilizler belirli siyas amaçlar doğrultusunda, bu gayrimüslim toplulukları getittirip Korya Yakası'na iskan ettirmişlerdir. Asker olmanın yanı sıra, Irak Petrol Şirketi'nde sivil olarak çalıştırmışlardır. İngilizler, Kerkük şehir merkezinde uyguladıkları politika icabı Türkmenleri Irak Petrol Şirketi'nde "vasıfsız işçi" olarak çalıştırırken, Hıristiyanları "Staff" olarak çalıştırmışlardır. (Duman, 2007: 148) Kanun Sultan Süleyman dönemine ait, Tahrir defterlerine dönersek, bahsi geçen nüfus sayımlarındaki "Rum" ve "Katolik"lere ratlamamaktayız. Biz

burada merkezden bahsetmekteyiz. Korya'nın 70 haneden oluştuğu ve bunların tamamın Müslüman olduğu bilgisi kayda geçmektedir. Burada bir parantez açalım; Oryatların bu dönemde tamamı Müslüman olduysalar da, Müslüman olmayan Oryatlar da varlıklarını Kerkük Kalesi'nde sürdürmüşlerdir. Konumuza dönersek, zaman dilimi içerisinde Korya sakinlerine yeni Türkmen grupları da eklenmişlerdir. Kerkük şehir merkezi büyümeye yüz tutmasıyla birlikte, yavaş yavaş Korya Köyü de, Kerkük'ün en büyük Türkmen yerleşim merkezlerinden birisi haline getirilmiştir. H.1249 (M.1833) Kerkük Mutasarrıfı İnce Bayraktar de Mehmet Paşa'nın bu yakada Şaturlu Mahallesi'nde bir hükümet konağı inşa etmesi, Kerkük şehir merkezinin kentsel gelişiminin başlangıcı olmuştur. Korya Yakası'nın Eski Yaka'ya doğru gelişimi, daha erken tarihte başlamıştır. Nitekim bugün Cumhuriyet Caddesi yakınında, yıkılmış olan Şarkıyye Ortaokulu'nun arkasında bulunan Neftçiz de İbrahim Bey Camisi, bunun somut bir kanıtıdır. Bu camide yer alan bir kit beye göre; köhne bir duruma gelen eserin H.1256 (M. 1840) tarihinde yenilendiği yazılmaktadır. Günümüzde de tekrar yenilenmiş olan bu camiden başka, Korya Yakası'nın dokusunu Eski Yaka'ya yaklaştıran Ahmet Hanekâh Camisi'ne veyaht Tekesi'ne de işaret etmek yerinde olacaktır. Çok yaşlı olan kişilerden edindiğimiz bilgilere göre; Korya'daki yerleşim alanı ile Hassa Çayı arasında kalan kesimde büyük bir mezarlık vardı. Ve bu mezarlığın imara açılması sonucunda, Korya kesiminin gelişerek, Eski yaka ile birleşmeye yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu gelişme ışığında, 1890 tarihinde, Korya Yakası'nda "Begler", "Şaturlu" ve "Sarıkahya" adında üç yeni mahallenin temeli atılmıştır. Özellikle Türklerle özgü olan ve at üstünde oynan geleneksel "Cirit" oyunlarının anısını günümüze taşıyan "Cirit Meydanı", Korya'nın eski dokusunun önemli bir merkezidir. Bu bilgilerin ışığında, Korya Yakası XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkmen aileleri tarafından büyük ilgi görmüşlerdir. Kerkük – Bağdat Demir Yolu'nun yapımı da eklenince, Korya Yakası'nın değeri bir kat daha artmıştır. Dolayısıyla Korya Yakası'nın büyük gelişimi

1960 yıllarından sonra başlamıştır. Bu yıllarda “Hamzeli” ile “Tisin” Köyleri Kerkük şehir merkezinin birer semti h line gelmişlerdir. el Muhatta “Kerkük Tren İstasyonu” Yolun’dan sonra en çok rağbet gören yerlerden biri de Bağdat Yolu olmuştur. Burada modren villalar yapılmıştır. (Saatçi, 2007: 51–57) Türkmen semti Korya’nın güneye doğru gelişimini içine sindirmeyen Baas Partisi Araplaştırma ve İskan politikası doğrultusunda yeni semtler inşasına başlamışlardır. Buna rağmen Korya Semti hâlâ eski coğrafi dokusuna muhafaza etmektedir. Bu sınırlar içinde yaşayan Türkmenler de Korya ağzını oluşturmaktadırlar. Bütün bu anlattıklarımızdan anlaşılıyor ki, Kerkük merkez ağzları Korya başta olmak üzere, Kasaphane ve Musalla ağzlarından oluşmaktadırlar. (Jasim, 2024: 589)

3. Kerkük Merkez Ağzlarında Kullanılan Akrabalık Adları

3.1. Musalla Ağzında Kullanılan Akrabalık Adları

3.1.1. ÈAùÉÉ®(ÈbAùÉÉ®(“incaz eriği”

3.1.2. AÉÈmA “elma”

3.1.3. AnAÈnAs “ananas”

3.1.4. Ö«RÈmuùt “armut”

3.1.5. ARÈpA “arpa”

3.1.6. bAÈdAm “badem”

3.1.7. ÈbAùd®(ndfZAn “patlıcan”

3.1.8. ÈbAÉ qAÈbAùÄ®(“bal kabağı”

3.1.9. BaÉÈÈuùt “palamut”

3.1.10. bAmÈjA “bamya”

3.1.11. bAÈjAz8 ÉAhAÈnA “beyaz lahana”

3.1.12. bEzElÈjE “bezelye”

3.1.13. bR Èci “brokoli”

3.1.14. bùÄÈdA “buğday”

3.1.15. ÈdfZiRdfZi(R “uzun yapraklı yenilen bir tür yabancı ot”

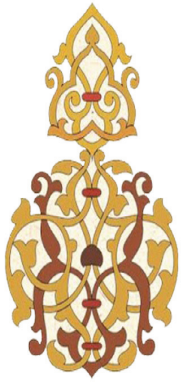
3.1.16. tfS(iÈIEc “çilek”

3.1.17. ÈdAùR®(“darı”

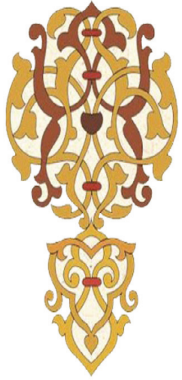
3.1.18. Èduxu(n “bir tür darı”

3.1.19. ÈÈùRu(c “erik”

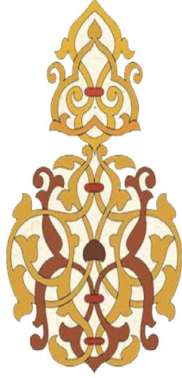
- 3.1.20. ÈfH®st®(q “fistık”
- 3.1.21. iREjÈfuRtH “greyfurt”
- 3.1.22. İy(ÈÉE bAÈxAñ “akçiçeği”
- 3.1.23. hAjÈBA “ayva”
- 3.1.24. ÈxuRmA “hurma”
- 3.1.25. Öi(nÈdfZAs “incaz”
- 3.1.26. ÈÖindfZi(R “incir”
- 3.1.27. i(spAÈnAÄ “ıspanak”
- 3.1.28. qAÈbAÄ “kabak”
- 3.1.29. qHERE ÈtytH “kara dut”
- 3.1.30. qHERE ÈbibER “karabiber”
- 3.1.31. ÈqARpu(z “karpuz”
- 3.1.32. ÈqAùBu(n “kavun”
- 3.1.33. ÈqEùjÈsi(“kaysı”
- 3.1.34. cJEnÈiER “birleşikgillerden yaprakları dikenli pişirilip yenilen yabancı bir bitkidir”
- 3.1.35. çJEÈREùBi(z8 “kereviz”
- 3.1.36. ÈcJEùsky(n (Ö«ùdfZdfZi()ÈbibER/ “keskin biber”
- 3.1.37. cJEÈBER “uzun saplı yenilen bir tür yabancı ot”
- 3.1.38. ÈqH®rm®(z®(ÉAhaÈnA “kırmızı lahanası”
- 3.1.39. ÈqH®rm®(z®(tytH “kırmızı dut”
- 3.1.40. qH®(rnAùbit “karnabahar”
- 3.1.41. cJi(ÈRAz8 “kiraz”
- 3.1.42. ciÈBiù “kivi”
- 3.1.43. çJ;bEÈIEc mantar”
- 3.1.44. ÈquRRu(s ÈÄAn “kuru soğan”
- 3.1.45. ÈcJyndy(dfZ, Ècyndy(dfZ “susam”
- 3.1.46. IEÈIEùnii(“mandaline”
- 3.1.47. Èlimi(“limon”
- 3.1.48. Èl ùbjA, Èl ùb®jA “börülce”
- 3.1.49. mEÖdEÈn ùs “maydanoz”
- 3.1.50. ÈmiscJi(“limon”
- 3.1.52. Èm z8 “muz”
- 3.1.53. ÈnAr “nar”

- 3.1.54. ÈnAùR®(ndfZ “turunçgillerden bir tür meyva”
3.1.55. nEÖÈnEÖ “nana”
3.1.56. pAqÈÈÁ “bakla”
3.1.57. pAtAÈtA “patates”
3.1.58. pEnÈdfZER “pancar”
3.1.59. p®(Rt®(ÈqAÉ “portakal”
3.1.60. pi(ÈRindfZ “pirinç”
3.1.61. qAÈbAÄ “kabak”
3.1.62. qEÈRE Èyzy(m “kara üzüm”
3.1.63. q®(RÈnAùbit “karnabahar”
3.1.64. Èq z8 “ceviz”
3.1.65. ÈRiBAz8 : pırasa
3.1.66. ÈsAùm®(RsAÄ “sarımsak”
3.1.67. ÈsAùR®(Èyzy(m “sarı üzüm”
3.1.68. Èsindi((“sindi”
3.1.69. SAÉÈÄAm “şalgam”
3.1.70. SEfÈtAùÉ®(“şeftali”
3.1.71. SEÈcJER ÈqAùm®(S®(“şeker kamışı”
3.1.72. ŞEBEnÈdER “pancar”
3.1.73. Si(Ri(n ÈBiber “şirin biber”
3.1.74. tAmAÈtA “domates”
3.1.75.. tEmErÈhindi(“demirhendi”
3.1.76. tEREÈtyRE “yenilen bir tür yabancı ot”
3.1.77. tERÈÖuzu(“bir tür salatalık”
3.1.78. ÈtuRp, ÈtuRu(p “turp”
3.1.79. ÈxAs “kıvırcık”
3.1.80. x®(ÈjAR “salatalık”
3.1.81. ÈjAR ÈcJùcJy(, jeR ÈcJùcJy “havuç”
3.1.82. ÈjAS ÈfAùsÉ®(jA “yeşil fasulya”
3.1.83. jAS s ÈÄAn “yeşil soğan”
3.1.84. Èjeùnii, Èjeùniji dynÈjA “yeni dünya”
3.1.85. ÈjeR AÉÈmAùs®(“yeralması”
3.1.86. ÈzEjtun, ÈzEùjtu(n “zeytin”

3.2. Kasaphane Ağzında Kullanılan Akrabalık Adları

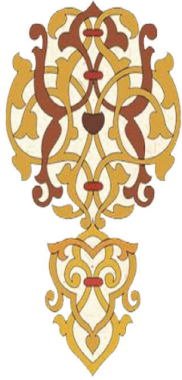
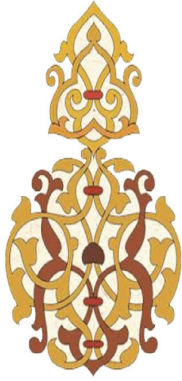

- 3.2.1. ÈAùÉÉ®(ÈbAùÉÉ®(“incaz erigi”
- 3.2.2. AÉÈmA “elma”
- 3.2.3. AnAÈnAs “anasas”
- 3.2.4. Ö«RÈmuùtH “armut”
- 3.2.5. ARÈpA “arpa”
- 3.2.6. bAÈdAm “badem”
- 3.2.7. ÈbAùd®(ndfZAn “patlıcan”
- 3.2.8. ÈbAÉ qAÈbAùÄ®(“bal kabağı”
- 3.2.9. BaÉÈÈuùtH “palamut”
- 3.2.10. bAmÈjA “bamyas”
- 3.2.11. bAÈjAz8 ÉAhAÈnA “beyaz lahana”
- 3.2.12. bEzElÈjE “bezelye”
- 3.2.13. bR Èci “brokoli”
- 3.2.14. bûÄÈdA “buğday”
- 3.2.15. ÈdfZiRdfZi(R “uzun yapraklı yenilen bir tür yabancı ot”
- 3.2.16. tfS(iÈIEc, tfS(iÈIEi “çilek”
- 3.2.17. ÈdAùR®(“darı”
- 3.2.18. Èduxu(n “bir tür darı”
- 3.2.19. ÈEùRu(c,ÈEùRu(i, ÈEùRi(i,ÈEùRu(ij “erik”
- 3.2.20. ÈfH®st®(q “fıstık”
- 3.2.21. İREjÈfuRtH “greyfurt”
- 3.2.22. İy(ÈÉE bAÈxAn “akçiçeğı”
- 3.2.23. hAjÈBA “ayva”
- 3.2.24. ÈxuRmA “hurma”
- 3.2.25. Öi(nÈdfZAs “incaz”
- 3.2.26. ÈÖindfZi(R “incir”
- 3.2.27. i(spAÈnAÄ “ıspanak”
- 3.2.28. qAÈbAÄ “kabak”
- 3.2.29. qHERE ÈtytH “kara Dut”
- 3.2.30. qHERE ÈbibER “karabiber”
- 3.2.31. ÈqARpu(z “karpuz”
- 3.2.32. ÈqAùBu(n “kavun”
- 3.2.33. qHEùjÈsi(, qHEjÈsi “kaysı”
- 3.2.34. cJEnÈiER “birleşikgillerden yaprakları dikenli pişirilip yenilen yabancı bir bitkidir”

- 3.2.35. cJEÈREùBi(z8 “kereviz”
3.2.36. ÈcJEùsky(n (Ö«ùdfZdfZi()ÈbibER/ “keskin Biber”
3.2.37. cJEÈBER “uzun saplı yenilen bir tür yabancı ot”
3.2.38. ÈqH®rm®(z®(ÉAhAÈnA “kırmızı Lahana”
3.2.39. ÈqH®rm®(z®(tytH “kırmızı Dut”
3.2.40. qH®(rnAùbit “karnabahar”
3.2.41. cJi(ÈRAz8 “kiraz”
3.2.42. ciÈBiù “kivi”
3.2.43. cJ;bEÈIEc, cJ;bEÈIEi, i;bEÈIEi “mantar”
3.2.44. ÈqURRu(s ÈÄAn “kuru soğan”
3.2.45. ÈcJyndy(dfZ, Ècyndy(dfZ “susam”
3.2.46. IEÈIEùnii(“mandaline”
3.2.47. Èlimi(“limon”
3.2.48. Èl ùbjA, Èl ùb®jA “börülce”
3.2.49. mEÖdEÈn ùs “maydanoz”
3.2.50. ÈmiscJi(“limon”
3.2.52. Èm z8 “muz”
3.2.53. ÈnAr “nar”
3.2.54. ÈnAùR®(ndfZ “turunçgillerden bir tür meyva”
3.2.55. nEÖÈnEÖ “nana”
3.2.56. pAqÈÉA “bakla”
3.2.57. pAtAÈtA “patates”
3.2.58. pEnÈdfZER “pancar”
3.2.59. p®(Rt®(ÈqAÉ, ÈpuRt®(ÈqAÉ “portakal”
3.2.60. pi(ÈRindfZ “pirinç”
3.2.61. qAÈbAÄ “kabak”
3.2.62. qEÈRE Èyzy(m “kara üzüm”
3.2.63. q®(RÈnAùbitH “karnabahar”
3.2.64. q z8 “ceviz”
3.2.65. ÈRiBAz8 : pırasa
3.2.66. ÈsAùm®(RsAÄ “sarımsak”
3.2.67. ÈsAùR®(Èyzy(m “sarı Üzüm”
3.2.68 Èsindi((“sindi”
3.2.69 SAÉÈÄAm “şalgam”
3.2.70. SEfÈtAùÉ®(“şeftali”
3.2.71. SEÈcJER ÈqAùm®(S®(“şeker Kamışı”

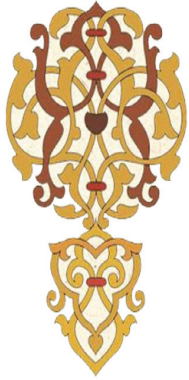
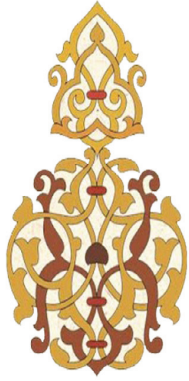

- 3.2.72. ŞEBEnÈdER “pancar”
3.2.73. Si(Ri(n ÈBiber “şirin biber”
3.2.74. tAmAÈtA “domates”
3.2.75.. tEmErÈhindi(“demirhendi”
3.2.76. tEREÈtyRE “yenilen bir tür yabancı ot”
3.2.77. tERÈÖuzu(“bir tür salatalık”
3.2.78. ÈtuRp, ÈtuRu(p “turp”
3.2.79. ÈxAs “kıvırcık”
3.2.80. x®(ÈjAR “salatalık”
3.2.81. Èxux “şeftali”
3.2.82. ÈjAR ÈcJ;ùcJy(, jeR ÈcJ;ùcJy “havuç”
3.2.83. ÈjAS ÈfAùsÉ®(jA “yeşil Fasulya”
3.2.84. jAS s ÈÄAn “yeşil soğan”
3.2.85. Èjeùnii, ÈjeùniiJi dynÈjA “yeni dünya”
3.2.86. ÈjeR AÉÈmAùs®(“yeralması”
3.2.87. zEjÈtun, ÈzEùjtu(n “zeytin”
3.3. Korya Ağzında Kullanılan Akralalık Adları
3.3.1. ÈAùÉÉ®(ÈbAùÉÉ®(“incaz erigi”
3.3.2. AÉÈmA “elma”
3.3.3. AnAÈnAs “ananas”
3.3.4. Ö«RÈmuùtH “armut”
3.3.5. ARÈpA “arpa”
3.3.6. bAÈdAm “badem”
3.3.7. ÈbAùd®(ndfZAn “patlıcan”
3.3.8. ÈbAÉ qAÈbAùÄ®(“bal kabağı”
3.3.9. BaÉÈÈuùtH “palamut”
3.3.10. bAmÈjA “bamyas”
3.3.11. bAÈjAz8 ÉAhAÈnA “beyaz lahana”
3.3.12. bEzElÈjE “bezelye”
3.3.13. bR Èci “brokoli”
3.3.14. bùÄÈdA “buğday”
3.3.15. ÈdfZiRdfZi(R “uzun yapraklı yenilen bir tür yabancı ot”
3.3.16. tfS(i(ÈIEc “çilek”
3.3.17. ÈdAùR®(“darı”
3.3.18. Èduxu(n “bir tür darı”
3.3.19. ÈEùRu(c,ÈEùRu(i, ÈEùRi(i “erik”

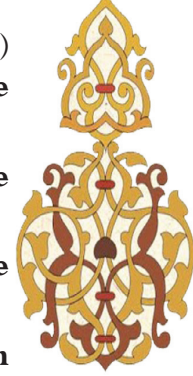

- 3.3.20. ÈfH®st®(q “fistık”
3.3.21. İREjÈfuRtH “greyfurt”
3.3.22. İy(ÈÉE bAÈxAn “akçiçeği”
3.3.23. hAjÈBA “ayva”
3.3.24. ÈxuRmA “hurma”
3.3.25. Öi(nÈdfZAs “incaz”
3.3.26. ÈÖindfZi(R “incir”
3.3.27. i(spAÈnAÄ “ıspanak”
3.3.28. qAÈbAÄ “kabak”
3.3.29. qHERE ÈtytH “kara dut”
3.3.30. qHERE ÈbibER “karabiber”
3.3.31. ÈqARpu(z “karpuz”
3.3.32. ÈqAùBu(n “kavun”
3.3.33. qEjÈsi “kaysı”
3.3.34. cJEnÈiER “birleşikgillerden yaprakları dikenli pişirilip yenilen yabancı bir bitkidir”
3.3.35. cJEÈREùBi(z8 “kereviz”
3.3.36. ÈcJEùsky(n (Ö«ùdfZdfZi()ÈbibER/ “keskin biber”
3.3.37. cJEÈBER “uzun saplı yenilen bir tür yabancı ot”
3.3.38. ÈqH®rm®(z®(ÉAhAÈnA “kırmızı lahana”
3.3.39. ÈqH®rm®(z®(tytH “kırmızı dut”
3.3.40. qH®(rnAùbit “karnabahar”
3.3.41. cJi(ÈRAz8 “kiraz”
3.3.42. ciÈBiù “kivi”
3.3.43. cJ;bEÈIEc, cJ;bEÈIEi, i;bEÈIEi “mantar”
3.3.44. ÈquRRu(s ÈÄAn “kuru soğan”
3.3.45. ÈcJyndy(dfZ, Ècyndy(dfZ “susam”
3.3.46. IEÈIEùnii(“mandaline”
3.3. 47. Èlimi(“limon”
3.3.48. Èl ùbjA, Èl ùb®jA “börülce”
3.3.49. mEÖdEÈn ùs “maydanoz”
3.3.50. ÈmiscJi(“limon”
3.3.52. Èm z8 “muz”
3.3.53. ÈnAr “nar”

- 3.3.54. ÈnAùR®(ndfZ “turunçgillerden bir tür meyva”
3.3.55. nEÖÈnEÖ “nana”
3.3.56. pAqÈÉÁ “bakla”
3.3.57. pAtAÈtA “patates”
3.3.58. pEnÈdfZER “pancar”
3.3.59. p®(Rt®(ÈqAÉ, ÈpuRt®(qAÉ “portakal”
3.3.60. pi(ÈRindfZ “pirinç”
3.3.61. qAÈbAÄ “kabak”
3.3.62. qEÈRE Èyzy(m “kara üzüm”
3.3.63. q®(RÈnAùbitH “karnabahar”
3.3.64. q z8 “ceviz”
3.3.65. ÈRiBAz8 : pırasa
3.3.66. ÈsAùm®(RsAÄ “sarımsak”
3.3.67. ÈsAùR®(Èyzy(m “sarı Üzüm”
3.3.68. Èsindi((“sindi”
3.3.69. SAÉÈÄAm “şalgam”
3.3.70. SEfÈtAùÉ®(“şeftali”
3.3.71. SEÈcJER ÈqAùm®(S®(“şeker kamışı”
3.3.72. ŞEBEnÈdER “pancar”
3.3.73. Si(Ri(n ÈBiber “şirin biber”
3.3.74. tAmAÈtA “domates”
3.3.75. tEmErÈhindi(“demirhendi”
3.3.76. tEREÈtyRE “yenilen bir tür yabancı ot”
3.3.77. tERÈÖuzu(“bir tür salatalık”
3.3.78. ÈtuRp, ÈtuRu(p “turp”
3.3.79. ÈxAs “kıvırcık”
3.3.80. x®(ÈjAR “salatalık”
3.3.81. Èxux “şeftali”
3.3.82. ÈjAR ÈcJùcJy(, jeR ÈcJùcJy “havuç”
3.3.83. ÈjAS ÈfAùsÉ®(jA “yeşil fasulya”
3.3.84. jAS s ÈÄAn “yeşil soğan”
3.3.85. Èjeùnii dynÈjA “yeni dünya”
3.3.86. ÈjeR AÉÈmAùs®(“yeralması”
3.3.87. ÈzEjtun, ÈzEùjtu(n “zeytin”

Sonuç

Kerkük merkez ağızlarındaki (Musalla, Korya, Kasaphane) meyva ve sebze adlarıyla ilgili tespitlerimiz ana hatlarıyla şöyle sıralayabiliriz:

1. Çalışmamızda kaynak kişilere müracat edilerek, meyve ve sebze adları tespit edilmiştir.
2. Kerkük Merkez ağızlarının her birinde (87) meyva ve sebze adı tespit edilmiştir.
3. Çalışmamızda tespit ettiğimiz meyva ve sebze adlarının birçoğu birçoğu Türkmence/Türkçe'dir. Buna karşın Kerkük'ün her üç merkez ağızında da, yer yer birçok alıntı kelimeye de rastlanmaktadır. Bu kelimelerin birçoğu Arapçadır. Hiç şüphe yok ki, bu kelimeler köken olarak Arapça olmamalarına rağmen, Arapların yoluyla Türkmen ağızlarına yerleşip Türkmenler tarafından benimsendiği için, tarafımızca Arapça olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Farsça kökenli "şeftali" ve Aynı kelimeyi ifade eden ve yine Farsça'dan Arapça ve Arapçadan da Türkmen ağızlarına yerleşen "xox" kelimesine de rastlanmıştır. Bu ikili kullanımı Kerkük'ün Kasaphane ağızında rastlandığı gözlemlenmiştir.
4. Meyve ve sebze adlarının sonundaki /q/ ünsüzü varsa, Kerkük'ün Musalla ağızında sızıcılaşarak /x/ yönünde gelişirken, Korya ve Kasaphane ağızlarında /ğ/ye dönüşür.
5. "Musalla" Semti "Kasaphane" ve "Korya" Semtlerine nazaran dışarıdan gelen Türkmenlere kapalı olduğunu bilmekteyiz. Dolayısıyla bu semtte bir etnik tabakalaşmasına rastlamak biraz zordur. Ancak "Kasaphane" ve "Korya" Semtleri "Musalla"nın aksine dışa açık olan semtlerdendir. Bütün Türkmen coğrafyasından gelen Türkmenlere rastlamak mümkündür. Yani burda bir etnik tabakalaşması vardır. Bütün Türkmen coğrafyasından gelen Türkmenlere burada rastlamak mümkündür. Semtte etnik tabakalaşma vardır. Bundan dolayı "Kasaphane" ve "Korya" ağızlarında meyva ve sebze adlarının "k"li hem de "g"li şekillerine rastlanmak mümkündür.

ve ve Korya ağızlarında bazı meyva adlarının birden fazla şekline rastlamak mümkündür: Bunun dışında bir farklılığa rastlanmamıştır.

Çalışmamızda Kullandığımız Transkripsiyon İşaretleri

[A] → a

[«] → açık a

[e] → kapalı e (è)

[E] → e

[] → o

[ç] → ö

[u] → u

[y] → ü

[ù] → uzun ünlü işareti

[] → kısa ünlü işareti

[È] → vurgu işareti

[dfZ] → c

[(tfs)] → ç

[Ö] → ع

[x] → خ

[Ä] → غ

[c] → k – ç arası bir ses

[i] → g–c arası bir ses

[qH] → nefesli q

[i] → g

[É] → kalın l

[l] → ince l

[S] → ş

[B] → çift dudak v'si

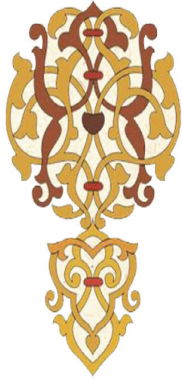
[z8] → z– s arası bir ses

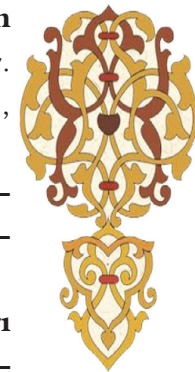
[j] → y

Kaynakça

ODACI, S. (2008). Dil ve Anlatım. Konya: Grafik Yayınları

MESUDİ. (2004), Muruc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar). Çev. Ah-sen Batur, İstanbul: Selenge Yayınları.

AYDOĞAN, Güner. (2012). Emevi ve Abbasi Devletlerinde Türkler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, Erciyes Üniversitesi.

ERDEM, Melek. (2009). Modern Oğuz Türkçesi Söz Varlığı, Ankara, Grafiker Yayınları.

ŞALBAYEV, Aydos. (2000). IX–XI Yüzyıllarda Sır Derya Oğuzları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi.

SÜMER, Faruk (1977). Irak Türkleri'nin Tarihine Kısa Bir Bakış, Türk Kültürü Dergi, Sayı: 180, Yıl: XV., Ekim, 758 – 764.

GÜNDÜZ, Turan. (2019). Bozkırın Efendileri, İstanbul: Yeditepe Yayınları.

TEKİN, Arslan. (2012). Selçuklu Tarihi., İstanbul: Kariyer Yayınları.

el Şimmer , H. Tilfâh. (2018). el Tebeyun el Mekân Li Eşcâr Fâkiha vel Humziyyât Fi Muhazat el Vâsıt (Vâsıt Şehrinde Meyva ve Narenciye Ağaçlarının Yöresel Çeşitliği), el Vâsıt Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: I, Sayı: 11 (2012), 555 – 575.

el Suayd Zeyneb Hâd , el Tebeyun el Mekân Li Adad el Eşcâr el Rehik yye Fi Muhafazat el Vâsıt ve Ehmiyetuha lil Nehil (Vâsıt Şehrinde Nektar Ağaçlarının sayısal olarak yöresel Çeşitliğinin ve Bu Çeşitliğin Bal Arısı İçin Önemi), Vâsıt Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 19 (2023), 11 – 31.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (1985). Doğu Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Kültürü Araştırmaları, Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan, Yıl: XXIII/1–2, Ankara, 219 – 223.

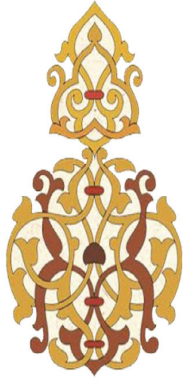
AKÇAM, A. (2024). Türkiye Çocuk Dergisinin Sözvarlığı Üzerine Bir İncelem, Yayınlanmamış Doktor Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.

TEKE, Sümeyye. (2015). Sibirya Türk Lehçelerinde Bitki Adları (Saha–Tuva), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

Korkmaz, Zeynep. (2013), Oğuz Türkçesinin Gelişim, Ankara,

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية العدد (١٠) المجلد الخامس
السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

Türk Dil Kurumu Yayınları.

DUMAN, B. (2007). `Türkmenler ve Kerkük`, Global Strateji Dergisi (Irak Türkmenleri Özel), Yıl: 3, Sayı: 9, 134 – 142.

KHAİRULLA, H. L. (2019). “Irak Türkmencesinde Farsça Alıntı Kelimeler ve Kullanışları”, Kerkük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, , 2 (14), 345 – 360.

JASIM, Z. J. (2024). “İki Kural Çerçevesinde Kerkük Merkez Ağzlarında Aslı (Birincil) Ünlü Uzunlukların Durumu”, Kerkük Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, , 2 (19), 585 – 612.

SAATÇI, S. (2007). Kent Dokusu ve Geleneksel Evleriyle Kerkük, İstanbul: Kerkük Vakfı Yayınları

NAKİP, M. (2007). Kerkük Kimliği, İstanbul: Bilgi Yayınları.

HAMDİ, F. (1993). “Kerkük Şehri”, Yurt Gazetesi, Yıl: 23, Sayı: 1110, (7 Ocak)

Kaynak Kişiler

Ahmet Adil Kazım, 1968, Korya, Merkez, Kerkük.

Ayten Sadık Cafer, 1967, Kasaphane, Merkez, Kerkük.

Cengiz Resul Nazım, 1960, Korya, Merkez, Kerkük.

Erkan Azgar Namık, 1968, Korya, Merkez, Kerkük.

Fatma Nakip Salih, 1956, Musallah, Merkez, Kerkük.

Habib Ali Fazıl, 1973, Kasaphan, Merkez, Kerkük.

Hatice Fazıl Ahmet, Kasaphane, Merkez, Kerkük.

Mustafa Atilla Kerim, 1972, Kasaphane, Merkez, Kerkük.

Sermed Zeki Maşallah, 1948, Korya, Merkez, Kerkük.

Suat Kasım Tevfik, 1959, Korya, Merkez, Kerkük.

Suat Oğuz Yusuf, 1967, Musallah, Merkez, Kerkük.

Yasin Ahmet Muhammed, 1950, Musallah, Merkez, Kerkük.

Yavuz Hatip Ömer, 1967, Korya, Merkez, Kerkük.

Zehra Kasım Abbas, 1982, Kasaphane, Merkez, Kerkük.

Zehra Süleyman Vahab, 1957, Kasaphane, Merkez, Kerkük.

Zeynep Ömer Muhammed, 1962, Musalla, Merkez, Kerkük.

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية العدد (١٠) المجلد الخامس
السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

Website address

White Dome Magazine
Republic of Iraq
Baghdad / Bab Al-Muadham
Opposite the Ministry of Health
Department of Research and Studies

Communications

managing editor
07739183761
P.O. Box: 33001

International standard number

ISSN3005_5830

Deposit number

In the House of Books and Documents (1127)

For the year 2023

e-mail

Email

off reserch@sed.gov.iq

hus65in@gmail.com

السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

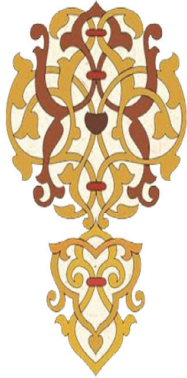

فصلية تُعنى بالبحوث والدراسات الإنسانية والاجتماعية العدد (١٠) المجلد الخامس

السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

السنة الثالثة شعبان ١٤٤٦ هـ شباط ٢٠٢٦ م

General supervision the professor

Alaa Abdul Hussein Al-Qassam

Director General of the

Research and Studies Department editor

a . Dr . Sami Hammoud Haj Jassim

managing editor

Hussein Ali Muhammad Hassan Al-Hassani

Editorial staff

Mr. Dr. Ali Attia Sharqi Al-Kaabi

Mr. Dr. Ali Abdul Kanno

Mother. Dr . Muslim Hussein Attia

Mother. Dr . Amer Dahi Salman

a. M . Dr. Arkan Rahim Jabr

a. M . Dr . Ahmed Abdel Khudair

a. M . Dr . Aqeel Abbas Al-Raikan

M . Dr . Aqeel Rahim Al-Saadi

M. Dr.. Nawzad Safarbakhsh

M. Dr . Tariq Odeh Mary

Editorial staff from outside Iraq

a . Dr . Maha, good for you Nasser

Lebanese University / Lebanon

a . Dr . Muhammad Khaqani

Isfahan University / Iran

a . Dr . Khawla Khamri

Mohamed Al Sharif University / Algeria

a . Dr . Nour al-Din Abu Lihia

Batna University / Faculty of Islamic Sciences / Algeria

Proofreading

a . M . Dr. Ali Abdel Wahab Abbas

Translation

Ali Kazem Chehayeb